

■ **Educație și formare:** doctor al Universității „Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Drept (oct. 2016); masterat Științe penale, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București (2012-2013); Facultatea de Drept (Poliție), Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București (2006-2010).

■ **Experiență profesională:** asistent univ. dr. Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Drept, disciplina Drept procesual penal – Partea generală (2017-prezent); cadru didactic asociat la Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Drept, disciplina Drept procesual penal – Partea generală (2014-2017); judecător la Judecătoria Sectorului 5 București (2014-prezent; din 2016 judecător cu grad profesional de tribunal); judecător stagiar la Judecătoria Sectorului 5 București (2012-2014); auditor de justiție (2010-2012); ofițer de poliție, Inspectoratul de Poliție Județean Bacău, Serviciul de Investigare a Fraudelor (2010).

■ **Activitate de cercetare științifică:** *Drept procesual penal. Partea specială. Mapă de seminar* [împreună cu Ion Neagu (coordonator) și M. Damaschin], Ed. Universul Juridic, București, 2016; *Drept procesual penal. Partea generală. Mapă de seminar* [împreună cu Ion Neagu (coordonator) și M. Damaschin], Ed. Universul Juridic, București, 2016; *Redeschiderea procesului penal*, Ed. Universul Juridic, București, 2016; *Acordul de recunoaștere a vinovăției*, Ed. Universul Juridic, București, 2015; numeroase alte studii publicate în reviste și volume de conferință.

Andrei-Viorel Iugan

Individualizarea judiciară a pedepsei. Alternative la pedeapsa închisorii

Universul Juridic

București

-2018-

F. Mantovani, *Diritto penale. Parte generale*, Cedam, Padova, 2001;
 R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel*, Ed. Cujas, Paris, 1967;
 J. Pradel, G. Corstens, *Droit pénal européen*, Ed. Dalloz, Paris, 1999;
 J. Pradel, *Droit pénal comparé*, Ed. Dalloz, Paris, 1995;
 J. Pradel, *Droit pénal général*, Ed. Cujas, Paris, 2006;
 J.C. Rapone, *Thinking outside the box: Why prisons are only part of the solution*, în *Suffolk Journal of Trial & Appellate Advocacy*, 2013.

C. JURISPRUDENȚĂ

G. Antoniu, C. Bulai (coord.), *Practica judiciară penală*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1988;
 G. Antoniu, C. Bulai (coord.), *Practică judiciară penală*, vol. II, *Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1990;
 G. Bodoroncea, I. Kuglay, L. Lefterache, I. Matei, I. Nedelcu, F.-M. Vasile, *Codul penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
 V. Papadopol, M. Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1969-1975*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1977;
 V. Papadopol, M. Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982;
 V. Papadopol, Șt. Daneș, *Repertoriu de practică judiciară în materie penală pe anii 1981-1985*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988;
 V. Pușcașu, *Noul Cod penal adnotat*, Ed. C.H. Beck, București, 2014.

Cuprins

ABREVIERI	5
CAPITOLUL I	
CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE	7
CAPITOLUL II	
REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE ADOPTATE ÎN DOMENIUL	
ALTERNATIVELOR LA PEDEAPSA ÎNCHISORII	19
II.1. Regulile de la Tokyo – Regulile minimale ale Națiunilor Unite	
pentru elaborarea măsurilor neprivative de libertate.....	19
II.2. Regulamentul european privind sancțiunile și măsurile	
comunitare – Recomandarea nr. R (92) 16.....	27
II.3. Recomandarea Consiliului Europei nr. R (97) 12 privind personalul	
ce asigură executarea măsurilor și sancțiunilor comunitare.....	36
II.4. Recomandarea nr. R (200) 22 asupra îmbunătățirii implementării	
regulilor europene privind sancțiuni și măsuri comunitare	41
II.5. Recomandarea nr. R (2010) 1 asupra regulilor europene privind	
probațiunea.....	45
II.6. Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec (2014) 4	
către statele membre, privind monitorizarea electronică.....	50
CAPITOLUL III	
MODALITĂȚI DE INDIVIDUALIZARE JUDICIARĂ ALTERNATIVE	
LA PEDEAPSA ÎNCHISORII ÎN DREPTUL PENAL ROMÂN	54
III.1. Modalități de individualizare alternative la pedeapsa	
închisorii până la adoptarea Codului penal din 1936	54
III.2. Codul penal din 1936	57
III.3. Codul penal din 1968.....	60
III.4. Noul Cod penal	73
CAPITOLUL IV	
RENUNȚAREA LA APLICAREA PEDEPSEI	76
IV.1. Noțiune. Natură juridică	77
IV.2. Condiții pentru aplicarea renunțării la aplicarea pedepsei.....	83

IV.3. Renunțarea la aplicarea pedepsei și fapta care nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni. Legea penală mai favorabilă	130
IV.4. Renunțarea la aplicarea pedepsei și renunțarea la urmărirea penală.....	132
IV.5. Efectele renunțării la aplicarea pedepsei.....	135
IV.6. Avertismentul.....	142
IV.7. Anularea renunțării la aplicarea pedepsei.....	146

CAPITOLUL V

AMÂNAREA APLICĂRII PEDEPSEI	152
V.1. Noțiunea de amânare a aplicării pedepsei. Natura juridică.....	152
V.2. Condițiile pentru a se dispune amânarea aplicării pedepsei	156
V.3. Termenul de supraveghere	175
V.4. Supravegherea persoanei față de care s-a dispus amânarea aplicării pedepsei	176
V.5. Revocarea amânării aplicării pedepsei.....	187
V.6. Anularea amânării aplicării pedepsei	204
V.7. Efectele amânării aplicării pedepsei.....	210
V.8. Aplicarea legii penale mai favorabile.....	213

CAPITOLUL VI

SUSPENDAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI SUB SUPRAVEGHERE.....	216
VI.1. Noțiunea de suspendare a executării pedepsei sub supraveghere. Natura juridică.....	216
VI.2. Condițiile pentru dispunerea suspendării executării sub supraveghere a pedepsei	222
VI.3. Termenul de supraveghere	255
VI.4. Supravegherea condamnatului.....	262
VI.5. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	285
VI.6. Anularea suspendării executării pedepsei sub supraveghere	324
VI.7. Efectele suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	336

CAPITOLUL VII

AMÂNAREA APLICĂRII PEDEPSEI ȘI SUSPENDAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI SUB SUPRAVEGHERE ÎN CAZUL INFRACTIUNILOR DE ABANDON DE FAMILIE ȘI ÎMPIEDICAREA ACCESULUI LA ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL OBLIGATORIU	349
VII.1. Reglementarea legală.....	349

VII.2. Condiții	350
VII.3. Revocarea amânării aplicării pedepsei și a suspendării executării pedepsei sub supraveghere în cazul infracțiunilor de abandon de familie sau împiedicarea accesului la învățământ general obligatoriu.....	355
VII.4. Anularea amânării aplicării pedepsei și a suspendării executării pedepsei sub supraveghere în cazul infracțiunilor de abandon de familie sau împiedicarea accesului la învățământ general obligatoriu	357
VII.5. Concluzii	358

CAPITOLUL VIII

ALTERNATIVE LA PEDEAPSA ÎNCHISORII ÎN DREPTUL PENAL

CONTEMPORAN.....	359
VIII.1. Considerații generale	359
VIII.2. Statele Unite ale Americii	362
VIII.3. Anglia și Țara Galilor	373
VIII.4. Franța.....	380
VIII.5. Italia	393
VIII.6. Spania	400
VIII.7. Portugalia.....	405
VIII.8. Germania	410
VIII.9. Finlanda.....	414
VIII. 10. Bulgaria	416
VIII.11. Ungaria.....	419
VIII.12. Serbia	423

CAPITOLUL IX

CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA	426
--	-----

BIBLIOGRAFIE	451
--------------------	-----

Respect pentru oameni și cărți
s.n. sublinierea noastră
Trib. Tribunalul
Trib. Suprem Tribunalul Suprem
vol. volumul

■ Capitolul I

Considerații introductive

Buna funcționare a unei comunități și asigurarea ordinii sociale presupune cu necesitate respectarea legilor de către toți membrii ei. În absența unor reguli generale de conduită care să fie respectate de către toți destinatarii lor, în societatea respectivă haosul s-ar instala în scurt timp. În aceste condiții, sancțiunea care intervine în cazul nerespectării normei joacă un rol crucial.

Nu orice om este animat de spiritul respectării legilor, uneori consecințele nefavorabile pe care le-ar suferi fiind cele care determină individul să se supună normelor stabilite de către stat.

Instituirea unei sancțiuni în caz de nerespectare a legilor este deosebit de importantă fie că analizăm problema din punctul de vedere a unui raport juridic de conformare, fie că vorbim un raport juridic de conflict. În primul caz, cetățenii cunosc care sunt consecințele pe care le atrag faptele lor, la ce riscuri s-ar expune în eventualitatea în care încalcă normele juridice. Astfel, se asigură atât prevenția generală, cât și cea specială, membrii societății conformându-se conținutului normelor. În cel de-al doilea caz, sancțiunea e cea care determină reacția statului, asigurându-se astfel sancționarea celui care a comis fapta prin care a fost încălcată norma juridică (și, prin urmare, restabilirea ordinii sociale, afectată în urma săvârșirii faptei), precum și prevenirea comiterii de fapte asemănătoare. Ceilalți membri ai comunității vor înțelege astfel că în cazul în care ar încălca aceeași normă juridică, nu vor scăpa nepedepsiți, urmând a fi și ei sancționați.

În domeniul dreptului penal, cea mai importantă categorie de sancțiuni o reprezintă pedepsele. Profesorul C. Bulai arată că pedepsele „sunt măsuri de constrângere cu caracter aflictiv ce se aplică infractorilor și sunt cele mai grele sancțiuni, putând viza persoana acestora și atributele ei esențiale, cum ar fi viața, libertatea, bunurile, drepturile cetățenești. Scopul lor este apărarea societății împotriva infracțiunilor și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, atât de cei cărora li se aplică, cât și de către alte persoane. Sunt singurele sancțiuni represive sau sancțiuni penale

destinate să curme activitatea infracțională și să determine schimbarea mentalității antisociale a infractorului, printr-o acțiune modelatoare, în același timp, coercitivă și educativă, pe care o exercită asupra acestuia”¹.

Articolul 52 C. pen. anterior arăta că „pedeapsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare a condamnatului. Scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Prin executarea pedepsei se urmărește formarea unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească persoana condamnatului”.

În actualul Cod penal nu a mai fost introdusă o asemenea reglementare, însă prevederi asemănătoare se regăsesc în Legea nr. 254/2013², precum și în Legea nr. 253/2013³. Astfel, potrivit art. 3 din Legea 254/2013, „scopul executării pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Prin executarea pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate se urmărește formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării în societate a deținuților sau persoanelor internate”. În același sens, art. 3 alin. (1) din Legea nr. 253/2013 prevede că „prin reglementarea executării pedepselor, a măsurilor educative și a altor măsuri neprivative de libertate se urmărește asigurarea echilibrului dintre protecția societății prin menținerea ordinii de drept, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, și menținerea în comunitate a persoanei care a comis una sau mai multe fapte prevăzute de legea penală”.

Acum circa jumătate de secol, Dumitru Popescu arăta că pedeapsa are două funcții: o funcție de constrângere și o funcție de reeducare, acestea reprezentând cele două elemente necesare ale pedepsei. Astfel, la momentul aplicării pedepsei, instanța de judecată trebuie să urmărească îndreptarea și reeducarea infractorului, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către cel condamnat și prevenirea săvârșirii infracțiunilor de către alte persoane. „Pentru ca o pedeapsă să fie eficace și să-și atingă atât scopul imediat, cât și pe cel mediat, este necesar să întrunească

¹ C. Bulai, B. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 286.

² Publicată în M. Of. nr. 514 din 14 august 2013.

³ Publicată în M. Of. nr. 513 din 14 august 2013.

anumite condiții, și anume: a) să fie personală, adică să fie suportată numai de cel vinovat de săvârșirea unei infracțiuni, neexistând răspundere penală pentru fapta penală a altuia; b) să fie adaptabilă, adică să poată fi proporțională în raport de gradul de pericol social al faptei săvârșite de persoana infractorului și de împrejurările care atenuează sau agravează răspunderea penală; c) să fie aflictivă și moralizatoare, adică prin executarea pedepsei să nu se urmărească crearea de suferințe fizice sau înjosirea demnității umane, ci numai îndreptarea și reeducarea infractorului; d) să fie egală pentru toți; e) să fie legală, adică să fie stabilită prin lege spre a se evita arbitrarul judecătoresc”¹.

Într-o altă opinie se arată că pedeapsa îndeplinește patru funcții: funcția de constrângere, funcția de reeducare, funcția de exemplaritate și funcția de eliminare².

Un alt autor apreciază că funcțiile pedepsei ar trebui analizate din două perspective: retribuționistă și prevenționistă. Principalele funcții care decurg din perspectiva retribuționistă sunt: reproșul (blamul), funcția de retribuție formală, funcția de garanție și principiul de proporționalitate. Funcțiile pe care le tratează prevenționismul sunt: intimidarea generală și specială, neutralizarea, resocializarea și prevenirea răzbunării (a justiției private)³.

Dintr-o altă perspectivă, pedeapsa are următoarele funcții: funcția de retribuție, funcția de incapacitare, funcția de descurajare, funcția de reabilitare și funcția de reparare⁴.

Pentru ca pedeapsa să-și atingă scopul, pentru ca toate aceste funcții să fie realizate (funcții care, lăsând la o parte clasificarea diferită, prezintă în mare măsură aceleași idei de bază), este necesar ca ea să fie adaptată atât gravității faptei, cât și pericolozității infractorului. Aici intervine operațiunea de individualizare a pedepsei, operațiune care prezintă o importanță fundamentală. Astfel, dacă modalitatea de sancționare este prea blândă, atunci condamnatul se va simți încurajat să comită

¹ D. Popescu, în T. Vasiliu, D. Pavel (coordonatori), *Codul penal al Republicii Socialiste România comentat și adnotat*, Ed. Științifică, București, 1972, pp. 384-385.

² C. Bulai, B. Bulai, *op. cit.*, pp. 295-297.

³ L. Coraș, *Sancțiuni penale alternative la pedeapsa închisorii*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. 20-25.

⁴ G. Oancea, *Probațiunea în România. Evaluări normative și sociologice*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, pp. 6-18.

ulterior noi infracțiuni. De asemenea, și ceilalți membrii ai societății, văzând lipsa de reacție a organelor statului, vor fi și ei încurajați să comită astfel de fapte ilicite. Pe de altă parte, aplicarea unei pedepse prea aspre va conduce la izolarea condamnatului, la anularea oricărei șanse de reinserție socială. Odată executată pedeapsa, există șansa ca acesta să se simtă stigmatizat și să comită noi infracțiuni (de multe ori infracțiuni mai grave decât cea pentru care a fost condamnat inițial).

Individualizarea pedepsei este o operațiune complexă care se realizează atât de către legiuitor (*individualizarea legală*, realizată la momentul elaborării legii, prin stabilirea cadrului general al pedepselor, a limitelor speciale pentru fiecare infracțiune și a cadrului în care poate interveni individualizarea judiciară și individualizarea administrativă), de către instanța de judecată (*individualizarea judiciară*), precum și pe parcursul executării pedepsei (*individualizarea administrativă*, de exemplu, stabilirea regimului de executare a pedepsei închisorii, acordarea liberării condiționate, modificarea conținutului obligațiilor impuse în cadrul amânării aplicării pedepsei sau a suspendării executării pedepsei sub supraveghere).

În cuprinsul prezentei lucrări vom insista asupra individualizării judiciare a pedepsei, analizând situațiile în care instanța de judecată poate dispune o modalitate de individualizare neprivativă de libertate, alternativă la pedeapsa închisorii.

Sub imperiul vechii reglementări, individualizarea judiciară a pedepsei a fost definită ca fiind „operațiunea logico-juridică realizată de instanța de judecată la finalul unei cauze penale și presupune aprecierea gradului de pericol social al infracțiunii săvârșite și al infractorului, precum și alte criterii prevăzute de lege, prin luarea în considerare a tuturor probelor depuse la dosar, **în vederea stabilirii, aplicării și executării unei pedepse drepte**, prin care să se asigure înfăptuirea justiției penale”¹.

După cum s-a arătat și în doctrina corespunzătoare noului Cod penal, există trei etape în ceea ce privește individualizarea judiciară a pedepsei:

- a) individualizarea judiciară a stabilirii pedepsei;
- b) individualizarea judiciară a aplicării pedepsei;
- c) individualizarea judiciară a executării pedepsei².

¹ J. Grigoraș, *Individualizarea pedepsei*, Ed. Științifică, București, 1969, p. 83.

² I. Borlan, *Individualizarea judiciară a aplicării pedepselor. Consecința intrării în vigoare a noului Cod penal*, în CDP nr. 1/2013, p. 17.

Deși clasificarea mai sus menționată era valabilă și înainte de 1 februarie 2014, ea prezenta o importanță practică redusă, deoarece instanța de judecată practic sărea întotdeauna peste primele două etape. Astfel, suspendarea condiționată a executării pedepsei, suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și executarea pedepsei la locul de muncă presupuneau întotdeauna stabilirea și aplicarea unei pedepse, instanța având doar posibilitatea de a examina modalitatea concretă de executare a pedepsei. Nu se putea vorbi de o individualizare judiciară a stabilirii sau a aplicării pedepsei nici în cazul faptelor care nu prezintă pericol social, deoarece în acel caz instanța de judecată nu se pronunța dacă se impune stabilirea sau aplicarea unei pedepse, ci pur și simplu stabilea că o anumită faptă nu constituie infracțiune.

În noul Cod penal, în condițiile reglementării ca mijloace de individualizare judiciară a pedepsei a renunțării la aplicarea pedepsei, a amânării aplicării pedepsei și a suspendării executării pedepsei sub supraveghere, această distincție a căpătat și o importanță practică.

Prin stabilirea pedepsei se înțelege operațiunea în urma căreia instanța determină în concret pedeapsa pe care inculpatul ar urma să o execute. Instanța va alege specia de pedeapsă (când legea prevede pedepse alternative sau există posibilitatea alăturării la pedeapsa închisorii a pedepsei amenzii), precum și durata sau cuantumul ei¹. În această etapă instanța are și posibilitatea, în cazul în care apreciază că nu se impune stabilirea vreunei pedepse, să dispună renunțarea la aplicarea pedepsei.

În etapa individualizării aplicării pedepsei, instanța examinează dacă raportat la toate împrejurările privind gravitatea faptei și pericolozitatea inculpatului se impune amânarea aplicării pedepsei sau este necesară aplicarea efectivă a pedepsei stabilită anterior.

În ultima etapă, instanța de judecată decide dacă pedeapsa aplicată urmează a fi executată efectiv sau dacă această executare va fi suspendată sub supraveghere. Având în vedere că doar executarea pedepsei închisorii poate fi suspendată sub supraveghere, nu se poate vorbi de o examinare efectivă în această etapă, în cazul în care pedeapsa aplicată este amenda sau detențiunea pe viață. În aceste situații instanța va fi obligată să dispună executarea pedepselor stabilite și aplicate anterior.

¹ I. Borlan, *op. cit.*, p. 16.

Înțelegerea eronată a acestor noțiuni a determinat importante erori terminologice în practică, erori care vor fi prezentate pe parcursul prezentei lucrări. După cum în mod corect s-a subliniat în doctrină, însăși denumirea de „renunțarea la aplicarea pedepsei” este eronată, denumirea care ar fi trebuit prevăzută de legiuitor fiind de „renunțarea la stabilirea pedepsei”. Acest lucru se impune deoarece instanța nu stabilește o pedeapsă într-un anumit quantum la care apoi renunță, ci pur și simplu renunță *ab initio* să stabilească vreo pedeapsă¹.

În ceea ce privește evoluția sistemelor de pedepse, reputatul autor francez Jean Pradel identifica cinci mari etape².

Până la mijlocul secolului al XVIII-lea sistemul sancționator cuprindea în principal pedepse corporale. Săvârșirea unei infracțiuni era pedepsită cu pedeapsa cu moartea, trimiterea la galere (infractorul era obligat să vâslească pe viață pe navele statului respectiv), mutilarea, schingiuirea, biciuirea, legarea de stâlpul infamiei etc. Așadar, pedeapsa avea strict un scop punitiv, nefiind vorba de o eventuală reintegrare socială a infractorului, de studiere a cauzelor care au condus la comiterea infracțiuni în vederea înlăturării lor. Rolul închisorilor nu era acela de a priva de libertate infractorii ca o pedeapsă de sine stătătoare. Infractorii erau închiși în închisori fie pentru a fi torturați în vederea recunoașterii faptelor, fie în așteptarea judecății sau înainte de a fi executați (este de notorietate, de exemplu, faptul că în Turnul Londrei erau închiși în vederea executării pedepsei deținuții care fuseseră condamnați la moarte). Răspunderea penală nu era individuală, existând numeroase situații în care o colectivitate întreagă răspundea pentru faptele unui membru al său. De asemenea, nu exista nicio dispoziție legală care să stabilească un anumit tip de pedeapsă pentru o anumită infracțiune sau anumite limite în ceea ce privește o anumită pedeapsă, acestea fiind stabilite în mod arbitrar de judecător. Totodată, pedepsele erau diferite în funcție de categoria socială din care făcea parte infractorul.

Această concepție despre pedeapsă a început să fie din ce în ce mai contestată în secolul al XVIII-lea, odată cu apariția iluminismului. Este

perioada în care apar lucrările lui Montesquieu, „Spiritul legii”, J.J. Rousseau, „Contractul social”, C. Beccaria, „Despre infracțiuni și pedepse”.

Apariția în anul 1764 a lucrării lui C. Beccaria, „Despre infracțiuni și pedepse”, marchează începuturile școlii clasice a dreptului penal. Este cea de-a doua etapă în evoluția sistemului de pedepse prezentat de J. Pradel.

„Potrivit lui Cesare Beccaria, dreptul de a pedepsi își are originea în contractul social. Statului i-au fost transferate de către cetățeni anumite atribute în vederea asigurării respectării ordinii sociale. Pentru asigurarea ordinii, statul are dreptul de a sancționa pe cei care, prin faptele lor, pun în pericol această ordine. Dreptul statului de a pedepsi nu poate fi însă exercitat în mod discreționar. Doar legea, și nu judecătorul, poate stabili ce fapte constituie infracțiuni, precum și pedeapsa care poate fi aplicată în cazul comiterii unei anumite infracțiuni. Astfel, sunt formulate două principii de drept care sunt valabile și astăzi: *nullum crimen sine lege* (judecătorul neputând pedepsi o persoană pentru o faptă care nu este incriminată) și *nulla poena sine lege* (judecătorul neputând aplica pentru o infracțiune o altă pedeapsă decât cea prevăzută de lege sau nu poate aplica pedeapsa decât între limitele legale)”¹.

În același timp, pedepsele trebuiau să fie identice pentru toate persoanele, indiferent de categoria socială din care face parte infractorul. Răspunderea penală trebuie să fie personală, neputându-se răsfrânge asupra altor persoane care nu au participat la comiterea infracțiunii, doar pe baza legăturii existente cu inculpatul.

Pedepsele aplicate trebuie să fie moderate, fundamentul pedepsei fiind utilitatea pedepsei. Scopul pedepsei „nu este de a chinui și a lovi o ființă sensibilă, nici de a desființa o infracțiune care a fost săvârșită, ci acela de a-l împiedica pe infractor să aducă concetățenilor săi noi prejudicii și de a-i abate pe alții de la săvârșirea unor fapte asemănătoare”. În aceste condiții, pedeapsa nu poate interveni decât în măsura în care este utilă apărării societății împotriva infracțiunilor².

Beccaria arată că „certitudinea unei sancțiuni, deși moderată, va face totdeauna o impresie mai puternică decât frica produsă de o alta mai grea, unită cu speranța impunității”. Pedeapsa trebuie să fie proporțională

cu fapta comisă. În acest sens trebuie avut în vedere un criteriu calitativ, respectiv natura infracțiunii și unul cantitativ constând în paguba adusă societății prin săvârșirea infracțiunii. Atunci când este posibil, natura pedepsei trebuie să corespundă naturii infracțiunii: infracțiunile contra onoarei vor fi pedepsite cu dezonoarea, cele împotriva liniștii publice, cu închisoarea sau cu exilul, cele contra bunurilor, cu pedepse pecuniare sau cu închisoarea etc.¹

Din nefericire însă, persoana inculpatului, starea sa psihofizică, mediul său social, forma de vinovăție cu care a acționat nu au făcut obiectul cercetării școlii clasice de drept penal, începând să ocupe un loc important doar odată cu apariția neoclasicismului.

Sub influența iluminismului, regele prusac Frederic al II-lea a desființat în 1756 tortura, Ecaterina a II-a s-a declarat în 1767 împotriva barbariei pedepsei (în întreaga sa domnie aceasta nu a admis să se execute nicio condamnare la moarte), Leopold al Toscanei a abolit în anul 1786 pedeapsa cu moartea și tortura, Iosif al II-lea al Austriei a promulgat în 1787 un cod penal în care pedeapsa cu moartea era prevăzută doar pentru anumite infracțiuni militare, iar în 1788 a promulgat un cod de procedură penală care interzicea tortura².

Toate legislațiile adoptate începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea și până spre sfârșitul secolului al XIX-lea prevăd ca principală pedeapsă privarea de libertate sub diferitele ei forme: munca silnică, reclusiune, detențiune, carceră, închisoare etc. Privarea de libertate era prevăzută pentru toate infracțiunile, inclusiv pentru cele ușoare. În 1829 juristul italian P. Rossi arăta că „închisoarea este prin excelență pedeapsa societăților civilizate”³.

„Închisoarea nu este doar un instrument de represiune, ci și un instrument care își propune prin excelență să disciplineze și să îndrepte. Atunci când un individ este trimis la penitenciar, aceasta nu se face doar pentru a-l pedepsi pur și simplu, ci de a-l remodela în ceea ce privește atitudinea lui față de muncă, comportarea sa zilnică, educația acestuia, închisoarea fiind văzută ca având valențe omnidisciplinare. Principiul de bază care avea să stea la baza închisorii avea să fie izolarea, solitudinea

¹ Ibidem.

² L. Coraș, *op. cit.*, p. 34.

³ P. Rossi, *Traité de droit pénal*, Geneve, 1829, apud J. Pradel, *op. cit.*, p. 569.

fiind prima condiție a supunerii totale. Dar simpla izolare a individului nu este suficientă. Acesta urma să fie supus unui program de muncă care avea să-i acopere toată ziua, cu excepția pauzelor de masă, munca fiind văzută ca un agent care avea să stea la baza îndreptării conduitei persoanei condamnate”¹.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, sistemul plasării infractorilor în stare de detenție a început să fie din ce în ce mai criticat, constatându-se că în loc să conducă la reducerea infracționalității și la reintegrarea socială a delincvenților, avea un efect total opus.

De multe ori închiderea unei persoane pentru o infracțiune minoră nu face decât să rupă persoana respectivă de mediul în care trăiește. Deși prin lăsarea sa în stare de libertate existau șanse minime ca acesta să recidiveze, în cazul său comiterea infracțiunii reprezentând un simplu accident, plasarea sa în stare de detenție nu face decât să mărească riscul ca el să comită noi infracțiuni ulterior punerii în libertate. Trebuie avute în vedere și costurile detenției, mult mai mari decât acelea ale unei supravegheri a persoanei în cauză.

„La ieșirea din penitenciar, în lipsa unor servicii de sprijin, condamnatul nu are altă perspectivă decât aceea de a se întoarce în mediul de proveniență care poate a determinat sau facilitat implicarea în infracțiuni, astfel încât recidiva apare ca inevitabilă. Nu trebuie neglijat nici impactul pe care detenția îl are asupra familiei condamnatului, ai căror membrii, lipsiți de un sprijin, se pot afla în situația de a adopta la rândul lor comportamente infracționale. Dar efectul negativ, poate cel mai important pe care privarea de libertate îl are, se concretizează în stigmatizarea fostului condamnat, acesta fiind etichetat ca pușcăriaș și tratat ca un paria”².

Criminologul german F. von Liszt critica pedeapsa închisorii, arătând că aceasta desocializează și nu tratează³.

În aceste condiții, odată cu dezvoltarea pozitivismului, începe cea de-a treia etapă în evoluția pedepselor, marcată de apariția suspendării franco-belgiene a pedepsei și a probațiunii anglo-americană.

În Europa continentală, primele modalități de individualizare neprievative de libertate au apărut în Belgia (Legea Le Jeune în 1881) și în Franța

¹ G. Oancea, *op. cit.*, p. 23.

² Ibidem, p. 24.

³ J. Pradel, *op. cit.*, p. 569.

(Legea Berenger, 1891). Instanța dispunea condamnarea inculpatului, însă suspenda executarea pedepsei pe un anumit termen de încercare. Dacă pe parcursul aceluia termen condamnatul nu comitea nicio altă infracțiune, pedeapsa era considerată executată. În caz contrar însă, el trebuie să execute ambele pedepse. Măsura suspendării executării pedepsei s-a răspândit rapid în toată Europa: cantonul Geneva (1892), Portugalia (1893), Italia (1904), Spania (1908), Austro-Ungaria (1908).

Probațiunea anglo-americană se caracterizează prin suspendarea pronunțării hotărârii de condamnare pe un termen de încercare sau de probă, după care, dacă inculpatul a avut o purtare bună, nu mai este condamnat, iar când a avut o conduită necorespunzătoare, instanța pronunță condamnarea lui. Ea își are originea în acțiunea filantropică a unui cizmar din Boston, John Augustus, care obișnuia să participe la ședințele de judecată ale instanțelor din Boston, uneori plătind cauțiunile pe care instanța de judecată le stabilea în sarcina inculpaților. În anul 1841 acesta a cerut unei instanțe de judecată ca inculpatul, persoană care avea probleme cu consumul de alcool, să-i fie încredințat pentru a-l supraveghea pe o perioadă de trei săptămâni, garantând personal prezentarea inculpatului la expirarea aceluia termen. Experimentul a reușit, inculpatul dovedind progrese notabile. Activitatea lui John Augustus a avut succese remarcabile, acesta supraveghind 1.946 de persoane până la moartea sa intervenită în anul 1858. Activitatea sa avea să fie continuată de către Haskins, un preot care a asigurat reintegrarea a circa 3.000 de persoane și de către un anume Cook, care avea să asiste aproximativ 450 de persoane¹. Funcționând la început în mod empiric, sistemul american de probațiune a fost instituționalizat pentru prima oară în anul 1878 în statul Massachusetts.

Începuturile activității de probațiune în Marea Britanie sunt legate de numele lui Frederic Rayner, un tipograf din sud-estul Angliei, care a donat bani Bisericii anglicane pentru ca aceasta să intervină în scopul găsirii unor soluții pentru reintegrarea socială a infractorilor. Au fost numiți mai mulți misionari pe lângă instanțele de judecată, care aveau ca scop salvarea sufletelor de la păcatul băuturii prin sprijinirea păcătoșilor în găsirea unui loc de muncă și a unei locuințe. Numirea primilor misionari în 1876 a reprezentat începuturile Serviciului de Probațiune. Succesul acestor misionari a fost atât de mare încât, odată cu adoptarea

de către Guvern a Legii Probațiunii din 1907 (*Probation of Offenders Act*), competențele acestora au fost extinse la toate tipurile de infractori, nu doar la cei dependenți de alcool. Legea permitea atât instanțelor de rang superior, cât și instanțelor de rang inferior să angajeze ofițeri de probațiune și permitea suspendarea aplicării vreunei pedepse persoanelor care-și recunoșteau vina, pe o perioadă cuprinsă între 1 și 3 ani, timp în care erau încredințați supravegherii unei persoane desemnate în cadrul ordinului de probațiune¹.

La mijlocul secolului al XX-lea, sub influența doctrinei „apărării sociale” (F. Gramatica, M. Ancel), au apărut și alte alternative la pedeapsa închisorii: prestarea muncii în folosul comunității, interzicerea unor drepturi, retragerea sau suspendarea permisului etc.

Ultima etapă în evoluția pedepselor își are originea în modificările legislative intervenite în Statele Unite ale Americii în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, fiind create o serie de modalități de individualizare judiciară a pedepsei intermediare între pedeapsa închisorii și probațiune: probațiunea intensivă, arestul la domiciliu, monitorizarea electronică, semidetențiunea etc.

Spre sfârșitul secolului al XX-lea modalitățile de individualizare judiciară a executării pedepsei alternative la pedeapsa închisorii au început să fie supuse la numeroase critici, câștigând teren așa-numitul curent „*Nothing works*” („Nimic nu funcționează”). Totul a pornit de la un studiu publicat în anul 1974 de sociologul R. Martinson, intitulat retoric „*What works?*” („Ce funcționează?”). În urma supravegherii mai multor persoane aflate sub imperiul unor astfel de măsuri, acesta a constatat că rata recidivei este aproape identică la persoanele care au fost condamnate la închisoare raportat la persoanele care au beneficiat de măsuri comunitare. Martinson a concluzionat că „nici educația cu ce are ea mai bun și nici psihoterapia cu ce are ea mai bun nu pot opri sau reduce în mod apreciabil puterea tendinței unui infractor de a-și continua cariera infracțională”².

Cercetări ulterioare au înfirmat în parte concluziile lui Martinson. Într-un studiu publicat în anul 1992, psihologul și sociologul M.W. Lipsey „a utilizat o tehnică numită meta-analiză pentru a înregistra rezultatele a

¹ *Ibidem*.

² D. Groza, *Libertatea de apreciere a judecătorului în materia sancțiunilor și măsurilor neprivative de libertate*, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 21.

¹ G. Oancea, *op. cit.*, pp. 44-45.